

Mészöly Miklós

Jelentés öt egérről

December huszadikán költöztek be az egerek a kamrába, szám szerint öten, két nőtény és három hím. A kopasz vadszőlőn kapaszkodtak föl a második emeletig, az indák odáig felnyúltak. Mint valami izomrostpreparáció, olyan volt a fal, s ez a hálózat volt az egyetlen biztos út a pincétől a kamraablakig.

Vándorlásuknak nem volt különösebb oka, csupán a megszokott. Az élelemhiány, a mindennapos szénlapátolás robaja, s hogy nem akadt üreg, ahová behúzódhattak volna. Ösztöneikben az rögződött, hogy a védett üregekben egyúttal jóllakottak is.

A pince cementes volt, sehol egy rés. Nyáron faládák álltak az egyik sarokban, de ezek eltűntek ősszel. Maradt a szén. Ha lapátoltak belőle, a villanyt is felgyújtották, s ez ideges futkosásra készítette őket. Csak a széndarabok között bújhattak el. A szén viszont porlott – az egyetlen, ami mállott a pincében –, s a legváratlanabb pillanatban zúdult rájuk a fekete lavina. Sok így pusztult el közülük, de hogy hányan, azt soha nem érzékelték, csak azt, hogy ők még élnek. Legtöbbjük az éhségtől hullott el. De ezeknek a pusztulását sem érzékelték másképp, mint azokét, amelyeket a szén temetett be, s így meg se szagolhatták őket döglötten. Közömbösen surrantak el mellettük.

Egy nap megerősödött a hideg, s jeges hó fúvódott a pincébe, belepte a szénhalom réseit. Ha ráléptek a fehér porra, besüppedt alattuk; ha meg felolvadt a testüktől, a nedvességet érezték iszonyúnak a hasaljukon. Ez nemcsak a futkosást, de a rejtőzést is fáradságossá tette. S a villany is élesebben világított a hótól. Mintha csak egymást akarták volna kiegészíteni, a hó és a szén.

Huszadikán éjszaka az egyik hím odarohant a deszkajárókához, végigszaladt rajta az udvari ablakig, majd ismét visszafutott a pincébe, és ott cikázott nyugtalanul. Hamarosan a társai is nyomába szegődtek. Percekig rohángáltak így, fel és alá, mindig ugyanazon a szakaszon, és mindig ugyanott torpanva meg, mintha kényszerítő, áldozati feladatot hajtanának végre. És semmi hangot nem hallattak közben. Aztán újra a deszkánál teremtek. Felkúsztak a szellőző vasrácsára, és megindultak fölfelé a végtelennek tetsző falon. Mindez pillanatok alatt történt. Ellenállhatatlanul mászniok kellett, noha semmi szagot nem érezték; sőt, a fal még a pincénél is vigasztalanabb volt. A feketére aszott bogyók a legkisebb érintésre zörögve hullottak le; és sose tudták: ők okozták a zajt vagy valami más? De csak annál konokabban törtek előre. Az a tény, hogy más körülmények közé kerültek, megkétszerezte kitartásukat, hogy ezektől az új körülményektől minél előbb megszabaduljanak.

Közben akadt egy megtévesztő pillanat. Túl az első emeleten, egy kipúposodó malterréteg mentén, keskeny rés állta útjukat. Lábacskáikkal

azonnal körbetapogatták belülről. Igazi üreg volt. Megnyugodva fúrták be magukat az alján felgyúlt porba, s itt töltötték az éjszakát. E biztos fedezék birtokában a vadszőlős falat is másképpen érzékelték másnap. A fekete bogyókból egész halomnyit hordtak be az üregbe, s tüéles fogukkal apróra morzsolták. Ettek is belőle, de éhségüket inkább a rágcsáló mozdulat enyhítette. A mélyedést, amit testükkel vájtak, széttördelt levéllel bélelték ki. Ez a munka késő délelőttig eltartott. Délfelé a szüntelen kapirgálástól az üreg fala meglazult, s az egész malterlebernyeg lezuhant az udvarra két társukkal együtt. Mindketten egy nagyobb malterdarabba kapaszkodtak bele, előbb csak óvatosságból, aztán már ijedtükben, mint az egyetlen valamibe, amihez a biztonság friss emléke fűződött. Lent a mélyben betemetődtek a hóba; s fönt így maradtak öten.

Vaksin hunyorogtak, a téli nap vakít. Üreg nélkül a vadszőlős fal ismét borzalmasnak tetszett. Sokáig mozdulni se mertek, Majd később egy kis maradék peremen tovább rágcsálták a levéltörmelékét; de hamar rájöttek, hogy nincs mit kibélelni vele, s akkor újra elfogta őket a kízó sürgetés, hogy útra keljenek. Előre, és semmiképp se vissza.

Ekkor érkeztek el a kamraablakig. Már négy-öt méter távolságból megéreztek, hogy nyitva van, s ettől új erőre kaptak. Csak addig kell kitartani most már – s akkor valami egészen más kezdődik.

Egészen más.

A kamra kicsi volt. Falait mennyezetig polc borította, a két szemközti állványt vasrúd kötötte össze, néhány kolbász, sonkavég, finom sókristállyal erezett szalonna lógott le róla. Egy kis asztalkán ételmaradék. Alatta hullámpapír doboz, tele rongyokkal letakart krumplival. Az ablak üvege kék volt, s ugyanilyen kék az ajtó ablakszeme is. Ez a derengő félhomály különösen nyugtatólag hatott rájuk.

Az egyik polc mellett szokatlan formájú láda hevert; talán, hogy fel lehessen rá állni. Mindenesetre volt egy elkülönített rekesze is, olyan, mint egy fiók, de ezt csak napok múlva fedezték fel. Addig a polcok sarkaiban töltötték az éjszakát. A sok zug közül egyelőre nem tudtak választani, váltogatták a helyüket; úgy érezték, mindegyik egyformán alkalmas, hogy birtokba vegyék. A bőséges táplálkozás nemcsak az állandóság érzésével párosult bennük, hanem hanyag otthoniassággal is. Szinte tobzódtak a bizonytalanságban, hogy bármelyik zugban megaludhatnak. S ugyanakkor az önállóságuk is megnövekedett. A pincében folyton egymás mozdulatát lesték, most mindegyiküknek megvolt a maga külön útja; sőt, külön hangja is. Hol tompábban, hol élesebben kis füttyöket keverték cincogásukba, ami leginkább lágy trillázáshoz hasonlított. Máskor meg halk horkantást, csettintést vegyítettek bele, de olyan technikával, hogy mind az ötükét meg lehetett különböztetni. Mintha minden veszély megszűnt volna, ezt sugallta a kék

félhomály. Az ajtó ritkán nyílt ki, és akkor is zörejek előzték meg. És nem zúdult le se fehér, se fekete por.

Jelenlétüket egy elmozdított befőttesüveg árulta el: zörgősre száradt morzsalék hullott le róla.

A fölfedezés után a házaspár gyorsan becsukta a kamra ajtaját. A padló reccsenései azonban sejtették, hogy nem távoztak messze, rövidesen ismét be fognak nyitni, és néma mozdulatlansággal várják a kétségtelen bizonyosságot, az apró neszeket, a lelepleződést, ami indokoltá teszi az óvatosságot. És jogossá a védekezést. De semmi nesz nem hallatszott. Erre késpengével végigkocogtatták az üvegeket. Megrugdalták a polcok alját. A papíralátéteket zizegették. Ez sem hozott eredményt. Viszont kiderült, hogy nem egy egér garázdálkodik, hanem több, esetleg egy család. Egy családnyi egér pedig már olyan mértékű tenyészés, ami undorít. S undorodva tovább folytatták a csapkodást, és még szélesebbre tárták az ablakot: ha kimenekülnek, egyelőre elhárították a veszélyt – aztán majd kigondolnak valamit.

De egér ezúttal sem mutatkozott. Szorongva lapultak szanaszét, mind az öten másutt, holott legszívesebben együtt kuporogtak volna, egymás hasa alá dugva fejüket. Végül két csattanás hallatszott: az ajtót is, ablakot is rájuk csukták.

Kis idő múlva halk, egyforma cincogással jelt adtak egymásnak, és a legfelső polcon összepréselődtek, akkora helyen, mint két gyufásskatulya. Nem is mozdultak addig, míg újra nem nyílt az ajtó. Akkor érthetetlen sietséggel átfutottak egy másik sarokba, s lábuk alatt megzörrent a papír. Ezt a neszt már jól lehetett hallani. Egy pillanatra újra szóba került, hogy talán mégis próbálják kihajtani őket, de letettek róla. Most már a fogó mellett döntöttek. Egy féldióval feltámasztott virágcserepet állítottak az asztalra, majd minden föllelhető élelmiszert letakartak üveggel. S ami a vasrúdon lógott, zsineg helyett vékony drótra fűzték fel.

Aztán csöndben maradt a kamra egész másnapig. És a csönd ismét bizakodóvá tette őket. Járták külön útjaikat, füttyögtek, s még jobban is érezték magukat, mint eddig: az ablak csukva volt, nem volt annyira hideg. Jóllakottságukban az sem tűnt fel rögtön, hogy minden ehetőt üveg borít. Megelégedtek a papírrágcsálással, a rágcsálás enyhíti a szomjat. A féldiót csupán megérintette egyikük, mire a cserép lekoppant, de lomhán. A hasas nőstény egyszerűen nem értette, hová tűnt olyan gyorsan a dió.

Másnap újra kezdődött a csapkodás; a kamra ablakára dróthálót szegelték föl.

De előbb megvizsgálták a virágcserepet. Óvatosan fölemelték egy alája csúsztatott papondeklivel, és kivitték a vécére. Csalódást okozott. De még így üresen is gyanút keltő volt. Mintha lett volna benne egér, csak éppen már nincs. Megszökött volna? Nevetséges. Mégsem lehetett nevetni rajta. Furcsa

tartózkodással helyezték vissza az asztalra, mint egy fertőzött csészét, amit bár kimostak – mégsem lehet tudni.

A drótháló felszerelése sokáig eltartott. A hely is szűk volt, az ajtót se hagyhatták nyitva, nehogy kiszökjenek az egerek az előszobába. A szögecsék folyton lepotyogtak a földre. A könyök, a csukló minduntalan beleütődött az ablakfába. A drótháló szegélye, mint a tű, szúrt, s behasított a köröm alá, szopogatni kellett a kibuggyanó vért. De kárpótolt a gondolat, hogy a háló tökéletes megoldás lesz. A kamra szabadon szellőzhet, s még egy bogár sem hatolhat be. És egy egér sem távozhat már. Csak mielőbb vége legyen a hajszásnak, aztán már nem kerülhet sor ilyesmire. Gyorsan és végérvényesen. Tulajdonképpen így humánus. Addig már takarítani sem érdemes, majd utána. Utána rend lesz és tisztaság. Iszonyú, hogy mindenütt ott a nyomuk; ahol nem is látszik, ott is a piszkukat sejteni. És a bűz. A takarításszag olyan, mint a tiszta lelkiismeret.

Az egereket megviselte az órákig tartó zaklatás. Csak sötétedés után merészkedtek elő. A zugok, ahol bújtak, már sokkal kevésbé látszottak biztonságosnak. Tétován az ablakot is körbejárták. A háló meglepte őket. Érezték az éles levegőt, mégsem lehetett áttörni rajta. Nem mintha menekülni akartak volna, de kitapasztalhatták, hogy arra nem vezet többé út. Talán másfelé.

A két hasas nőstény éhezett meg legelőbb, de csak morzsányi törmelékot találtak. A cseréppel ugyanúgy jártak, mint előző nap: a dió eltűnt, mielőtt ehettek volna belőle. Üregre vágytak, egészen kicsi üregre, s egyre inkább fölthagytak az egyéni futkosással.

A hím ekkor fedezte föl a szokatlan formájú láda fiókrekesztét. És ez egyszerre lázba hozta őket. Még ösztöneik találékonyságát is meghaladta, hogy mért jobb ez, mint minden eddigi üreg. Jobb volt. S a kinti világból tekervényes folyosójárat vezetett hozzá. Azonnal megkezdték a kibélelését. Tépték és hordták a papírszeleteket, a rongyszálakat, melyeket a krumplisládjában találtak. Három napig tartott a fészek elkészítése, s ebben a három napban alig zavarták őket. De nem is nagyon hallották a neszeket a fiókrekesz mélyén. Biztos fedezék volt, téli, nagy alvásokra való.

Az üreg legbelsejébe a két nőstény fészkelte be magát. Egyre nehezebbükre esett a mozgás. Aludtak, kóvályogtak, majd újra elaludtak. A jóleső melegben a legkisebb morzsa is kielégítette őket. A cserepet azonban mindennap meglátogatták, makacsul bizakodtak, hogy egyszer mégis megkaparintják a diót. Mivel soha nem tudtak a közelébe férkőzni, egy idő múlva egyetlen tárgya lett érdeklődésüknek, óriásinak sejtették és kimeríthetetlennek. Ha ezt a fészekbe cipelhetnék, talán ki se bújnának tavaszig. De azért már az öreg hím is a kényelmesebb utat választotta, hogy megközelítse: az asztal lábán már nem tudott fölkapaszkodni, visszacsúszott a gyöngeségtől. Ettől egyszer váratlan

őrjöngés vett erőt rajta. Cincogásával úgy fellármázta társait, hogy végül mind fölvészorogtak az ablakperemre, és vadul kaparták a hálót. Megfeledkezve a fészekről, eszeveszetten ki akartak törni. Majd váratlanul ismét elcsöndesedtek és visszavonultak. Csak a legkisebb nem. A futkosás ingere nem akart elcsitulni benne, egyenesen a cseréphez rohant, és belekapott a fél dióba. A dió félrerepült, ő meg a cserép alatt maradt. Egész éjszaka ott hevert az asztalon a dió, veszély nélkül ehettek volna belőle, de társai nem mozdultak ki reggelig. Akkor pedig már késő volt, a cserepet kivitték a vécére, dióstul. Az egérkölyök döglötten hullott ki belőle. Ráhúzták a vizet. Még akkora sem volt, mint egy spulni cérna.

Ez az elképesztő kicsiség szülte a gondolatot, hogy más eljárást kell alkalmazni. Végre is, ki tudja, hány van belőlük? S ha mind ilyen apró? Mindet külön várják ki, míg a cserép alá kerül? Ha nagyobb lett volna, talán nem is gondolnak a kénrúdra. A nagy test valahogy megfoghatóbb eredmény. Zsákmány, ami terítékre kerül. Így csak légycsapkodás, nincs vége-hossza. Egyszerre az invázió rémével fenyegetett ez a kicsiség. S hátha még kisebbek is vannak?

A mérég megbízhatatlan, hozzá se nyúlnak többnyire. A kénfüst viszont alapos és gyors. Kár, hogy eddig nem jutott eszükbe. Hogy biztos legyen a hatás, egyszerre két rudat gyújtottak meg a cserép tetején. Aztán kihordtak minden ételmet, és eltömítették az ajtót.

Az egerek sokáig nem éreztek semmit, a fészekbe nehezen szivárgott be a füst. Mikor orrukba hatolt a csípősség, ösztönösen egymáshoz dugták a fejüket. Így várakoztak. Pár perc múlva aztán vakon kirohantak az elbarikádózott járaton – csak az egyik nőstény nem mozdult. De az se ijedségből vagy ravaszságból; csupán kimerültebb volt, mint a többi. A huszonegyedik napja felé közeledett, míg a másik nőstény csak a tizenötödik napja körül tartott.

Három társa kint különös változáson ment át. Először száguldva köröztek a láda körül, majd felkapaszkodtak az asztalra, sorba mindegyik polcra, egész a legfelsőig, és mindenütt körözve keresték a fészek bejáratát. Ez a körözés lett minden tudományuk. És egyre féktelenebb erőt éreztek magukban. Ha egymáshoz ütköztek, azonnal haraptak, és nem engedték ki foguk közül a másikat, összegubancolódva köröztek tovább. Aztán hirtelen, majdnem egyszerre bágyadtak el. Ahol utolérte őket a bágyadás, reszkető fejjel eldőltek, és egyre hosszabbra kezdtek nyúlni. Valószínűtlenül hosszúra nyúltak. Majd gyors rángásokkal leestek a polcra mind a hárman.

Nemsokára kinyílt az ajtó. A türelmetlenség, hogy mi lehet az eredmény, minden hasonló esetben sürget. A ritkuló füstben mindjárt szembetűnt a három hullá. A bejárat mellől azonnal felkapartak kettőt, de a harmadik beljebb feküdt, le kellett volna térdelni, hogy elérjék. Majd a következőre azt is – gondolták, s gyorsan becsukták az ajtót, hogy a bűz el ne árassza a lakást.

Csak órák múlva néztek be megint, kezükben egy kis karácsonyfagyertyával, amit a fáról emeltek le; a kávéfőző kicsapta a biztosítékot.

Elképedésükre a harmadik hullát fent az asztalon találták, megcsonkítva, félig lerágott fejjel. Tehát még élt az előbb, s azóta mászott oda. Sőt, vannak, amelyek túléltek a füstöt! Ez a fordulat otrombává tette a küzdelmet. Azt a tűnődő sajnálatot mérgezte meg, ami az egész műveletet végig kísérte, a cseréptől a kénrúdig. A sajnálat egyszerre bosszúsággá, dühvé változott bennük. De már nem határoztak semmi újat, este volt. Majd holnap.

A harmadik nőstény ezen az éjszakán érzékelte először, hogy mi az egyedüllét. Eddig csak meg-megfogyatkoztak, ami közömbös. Most ő volt az egyetlen egér a földön. S már nem bújt vissza a fészekbe. Kiült a drótháló mellé, az ablakperemre, és egész éjszaka ott ült. Reggel ott találták megfagyva.

Most már csak azt kellett megállapítani, hogy nincs-e több belőlük. S egy friss sajtdarabot hagytak az asztalon. Ha lesz rajta rágcsálásnyom, újabb kénrudat kell gyűjtani; ha nem lesz, melegíthetik a szódás vizet.

Újév másnapján került sor a takarításra. Ekkor fedezték fel a fészket is. Nem akartak hinni a szemüknek: két lapátnyi rongy- és papírszemetet ráztak ki a ládarekeszből. Még egy vendégnek is megmutatták. Iszonyú. Ezek aztán jól felkészültek a telelésre! Itt akartak kölykezni. S az öt közül legalább három nőstény volt – legalább három!

Ez a téma napokig foglalkoztatta őket. Elképzelték, hogy mi történhetett volna. Még számításokat is végeztek. Nász után húsz-huszonnégy napra hat-nyolc kölyköt szül a nőstény. És évente ötször-hatszor szül. Így egynek az utódai megközelítik a harmincat. És a hat-nyolc utódnak legalább a fele nőstény – és azok megint csak ugyanúgy... Nem is lehet végiggondolni, csak lerajzolni, mint a családfát. Aztán már rajzolni se lehet, csak absztrakt jegyekkel jelölni, számokkal, melyeknek mindegyike él, és még tovább osztódik. Geometriai progresszió.

Igen, ez az. Geometriai progresszió. S egyszerre, mint valami váratlan, talált kinccsel, úgy dobálózta ezzel a kifejezéssel. S vele a tiszta lelkiismeret egyensúlya is helyreállt, cáfolhatatlan matematikává finomult.